

**№ 1 (37)
2015**

Меншік иесі және баспагер:

«Қазақстан Республикасының
Заңнама институты» ММ

2006 жылдан бастап шығады

Журналдың материалдары
<http://www.izrk.kz> сайтында
орналастырылған

Заң ғылымдары бойынша
диссертациялардың негізгі ғылыми
нәтижелерін жариялауға арналған
басылымдар тізіліміне енгізілген
(ҚР БҒМ БҒСБК 30.05.2013 ж.
№894 бұйрығы)

Редакциялық кеңес:

Б.М. Имашев (Төраға)
З.Х. Баймолдина
А.А. Смағұлов
И.Ш. Борчашвили

Редакциялық алқа:

Н.М. Әбдіров
З.С. Байниязова (Саратов қ., РФ)
С.Ф. Бычкова
М.Т. Ғабдуәлиев
Д. Досмырза
И.Қ. Елеусізова
А.Д. Жүсіпов
Д.Ж. Игембаев
А.Қ. Қанатов
Т.Е. Қаудыров
Ж.О. Құлжабаева
Ш.Р. Мырзаева
С.М. Рахметов
А.Ж. Сағидан
Ә.Г. Сақтағанов
Т.С. Сафарова
М.А. Сәрсембаев

Қазақстан Республикасы Мәдениет
және ақпарат министрлігі
Ақпарат және мұрағат комитетінің
БАҚ есепке қою туралы куәлігі
№ 11219-Ж 15.11.2010 ж.

Мекен-жайы:

Қазақстан Республикасы,
010000, Астана қ.,
Орынбор к., 8 үй
тел: 8(7172)74-02-06; факс: 8(7172)74-14-43
E-mail: instzak-kz@mail.ru
www.izrk.kz

Қазақстан Республикасы Заңнама Институтының Жаршысы

ҒЫЛЫМИ-ҚҰҚЫҚТЫҚ ЖУРНАЛ

МАЗМҰНЫ

2014 жылдың қорытындысы және 2015 жылға арналған басымды міндеттер бойынша Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің кеңейтілген алқа отырысы туралы, Астана қ., 2015 жылғы 6 ақпан (ҚР Әділет министрлігінің баспа қызметі).....	5
Ұлы Отан соғысы Жеңісінің 70-жылдығы.....	9
З.К. АЮПОВА, Ә.Ғ. САҚТАҒАНОВ Ұстаздар және тәлім- герлер – соғыс батырлары туралы.....	9
Ж.И. ИБРАГИМОВ Ұлы Отан соғысына қатысушы заңгерлер	13
Конституциялық және әкімшілік құқық	18
З.К. АЮПОВА, Д.Ө. ҚҰСАЙЫНОВ Қазақстан Республика- сындағы тәуелсіздіктің конституциялық-құқықтық негіздері туралы мәселесіне.....	18
Л.Т. ЖАНҰЗАҚОВА, И.О. ӘУБӘКІРОВА Қазақстан Респу- бликасы мен Еуропа елдеріндегі мемлекеттік қызметті құқық- тық қамтамасыз ету: салыстырмалы тәжірибе.....	23
Азаматтық, азаматтық іс жүргізу құқығы	29
А.А. МҰҚАШЕВА Қазақстан Республикасы заңнамасы бойынша қоғамдық бірлестіктерінің қызметін құқықтық реттеу.....	29
Ж.О. ТІЛЕМБАЕВА Қазақстан Республикасы заңнамасының кейбір салалары мен ішкі салаларын кодификациялау мәселелері туралы.....	36
Қылмыстық құқық және қылмыстық іс жүргізу	41
А.Қ. ҚАНАТОВ, Н.М. МҰНАЙТБАСОВ Сотқа деген сенім- діліктің деонтологиялық негіздері.....	41
М.Д. ҚАРАЖАНОВ, А.Қ. ҚАНАТОВ Экологиялық қауіп- сіздікке қол сұғатын экологиялық қылмыстық құқық бұзу- шылықтардың криминологиялық сипаттамасы.....	45
Ж.К. ҚОЖАНТАЕВА Тонау заты туралы мәселе бойынша...	
М.К. ЖОЛЫМБАЕВ, Г.Ж. ӘМІРОВА Жасырын тергеуінің процесуалдық әрекеттерінің кәзіргі заманның континентал- дық қылмыстық-процесінің заңнамасы.....	57
А.Ж. ЖЫЛҚЫБАЕВ, Е.М. ЕЛУБАЙ Кәмелет жасқа толмаған- дардың қылмыстылығы криминологиялық зерттеу объектісі ретінде.....	63

Халықаралық құқық және салыстырмалы құқықтану	68
М.А. СӨРСЕМБАЕВ Еуропа одағы тәжірибесі тұрғысында қоршаған ортаға энергетика әсерінің ЕАЭО аясындағы құқықтық мәселелері.....	68
Қ.С. МӘУЛЕНОВ Миграциялық үдерістер саласындағы Қазақстан Республикасының халықаралық-құқықтық ынтымақтастығы.....	77
А.А. КАШИРКИНА, А.Н. МОРОЗОВ (Мәскеу қ.) Қазіргі халықаралық құқық трендідегі еуразиялық интеграциялық процестер.....	83
Құқықтық мониторинг	92
Ш.Ж. ТАУКЕБАЕВА Заңнаманың тиімділігін айқындау.....	92
Мемлекеттік тілде заң шығару тәжірибесінен	95
Л.С. ТҰРҒАНБАЕВА Қазақстандағы тіл саясаты.....	95
Д.М. ШЫҢҒЫСБАЕВА Халықаралық шарт жобалары мәтіндерінің теңтүпнұсқалылығын қамтамасыз етудегі кейбір мәселелер.....	100
М.Ә. ӘБДІРЕЕВА Заңнамалық актілер тілін жетілдіру мәселелері туралы.....	104
А.М. ҚАСЫМОВА Ұлттық терминологиядағы жүйелілік мәселесі туралы.....	108
Н.А. ХАМЗИНА Мемлекеттік тілдегі заңнаманың кейбір мәселелері.....	112
Шетелдік тәжірибе	116
С. САНСЫЗБАЙҚЫЗЫ Америка Құрама Штаттарының сот жүйесінің ерекшеліктері.....	116
Жас ғалым мінбері	122
Д.Ш. ҚҰСАЙЫНОВ Тұрғын үй қатынасы саласындағы алаяқтылықты тергеудің алғашқы сатысының ерекшеліктері.....	122
О.В. ЛОЗОВАЯ Қазақстан Республикасының дербес деректерді қорғау туралы заңнамасы: Еуропалық Одақ құқығымен салыстырмалы сараптама.....	128
Ж.А. МАМИТОВА Қазақстан Республикасының қылмыстық заңнамасына халықаралық шарттарды имплементациялау тәртібінің өзекті сұрақтары.....	134
Е.А. ОМАРОВ Қылмыстық іс бойынша халықаралық тапсырмаларды орындау барысында алынған құпия мәліметтерді сақтау қағидасы.....	139
Ж.К. ЖИЕНТАЕВА Сыбайлас жемқорлықпен күрестегі халықаралық ынтымақтастық.....	144
З.Б. ОМАРХАНОВА Билікті немесе лауазымдық өкілеттіктерді асыра пайдалану қылмысындағы елеулі зиян ұғымын анықтау мәселелері.....	149
А.Т. БЕКЕН Радмиссия және Біріккен Ұлттар Ұйымы.....	154
Д.Ж. СМАҒҰЛОВА Ғарыштық қоршаған ортаны ластағаны үшін халықаралық құқықтық жауапкершілік (Қазақстан Республикасы тәжірибесі).....	158
А.Ж. САДЫҚОВ Қазақстан Республикасының заңнамасы бойынша коммерциялық емес ұйымдардың кәсіпкерлік қызметін құқықтық реттеудің кейбір мәселелері.....	164
Ақпараттық хабарламалар	169
2015 ж. 3 сәуірде Астана қ. өткізілетін әкімшілік рәсімдерді заңнамалық реттеуді жетілдіру мәселелері, оның ішінде «Әкімшілік рәсімдер туралы» Заң жобасын (жаңа редакция) әзірлеу сұрақтары бойынша дөңгелек үстел туралы ақпараттық хабарлама	169
Н.А. Шәйкеновтің максималары мен афоризмдері	171
Мерейтой	172
З.Ғ.Д., проф. М.С. Нәрікбаевтің 75 жылдық мерейтойына орай.....	172
З.Ғ.Д., проф. Қ.С. Мәуленовтің 60 жылдық мерейтойына орай.....	174

**№ 1 (37)
2015**

Собственник и издатель:
ГУ «Институт законодательства
Республики Казахстан»

Издается с 2006 года
Все материалы журнала
размещаются на сайте
<http://www.izrk.kz>

Включен в перечень изданий
для публикации основных
научных результатов диссертаций
по юридическим наукам
(Приказ ККСОН МОН РК №894
от 30.05.2013 г.)

Редакционный совет:
Б.М. Имашев (Председатель)
З.Х. Баймолдина
А.А. Смагулов
И.Ш. Борчашвили

Редакционная коллегия:
Н.М. Абдиров
З.С. Байниязова (г. Саратов, РФ)
С.Ф. Бычкова
М.Т. Габдуалиев
Д. Досмырза
И.К. Елеусизова
А.Д. Жусупов
Д.Ж. Игембаев
А.К. Канатов
Т.Е. Каудыров
Ж.О. Кулжабаева
Ш.Р. Мырзаева
С.М. Рахметов
А.Ж. Сагидан
А.Г. Сактаганов
М.А. Сарсембаев
Т.С. Сафарова

Свидетельство о постановке
на учет СМИ № 11219-Ж
от 15.11.2010 г. Комитета информации
и архивов Министерства культуры
и информации Республики Казахстан

Адрес:
Республика Казахстан,
010000, г. Астана,
ул. Орынбор, д. 8,
тел.: 8(7172)74-02-06; факс: 8(7172)74-14-43
E-mail: instzak-kz@mail.ru
www.izrk.kz

Вестник Института Законодательства Республики Казахстан

научно-правовой журнал

СОДЕРЖАНИЕ

О расширенном заседании коллегии Министерства юстиции Республики Казахстан по итогам 2014 года и приоритетным задачам на 2015 год, г. Астана, 6 февраля 2015 года (пресс-служба Министерства юстиции РК).....	5
70-летие Победы в Великой Отечественной войне.....	9
З.К. АЮПОВА, А.Г. САКТАГАНОВ Об учителях и наставниках - героях войны.....	9
Ж.И. ИБРАГИМОВ Юристы-участники Великой Отечественной войны.....	13
Конституционное и административное право	18
З.К. АЮПОВА, Д.У. КУСАИНОВ К вопросу о конституционно-правовых основах суверенитета в Республике Казахстан	18
Л.Т. ЖАНУЗАКОВА, И.У. АУБАКИРОВА Правовое обеспечение государственных услуг в Республике Казахстан и европейских странах: сравнительный опыт.....	23
Гражданское и гражданско-процессуальное право	29
А.А. МУКАШЕВА Правовое регулирование деятельности общественных объединений по законодательству Республики Казахстан.....	29
Ж.У. ТЛЕМБАЕВА О проблемах кодификации некоторых отраслей и подотраслей законодательства Республики Казахстан.....	36
Уголовное право и уголовный процесс	41
А.К. КАНАТОВ, Н.М. МУНАЙТБАСОВ Деонтологические основы повышения доверия к суду.....	41
М.Д. КАРАЖАНОВ, А.К. КАНАТОВ Криминологическая характеристика уголовных правонарушений, посягающих на экологическую безопасность.....	45
Ж.К. КОЖАНТАЕВА К вопросу о предмете грабежа.....	52
М.К. ЖОЛУМБАЕВ, Г.Ж. АМИРОВА О конфиденциальных процессуальных действиях в современном континентальном уголовно-процессуальном законодательстве.....	57
А.Ж. ЖИЛКУБАЕВ, Е.М. ЕЛУБАЙ Преступность несовершеннолетних как объект криминологического изучения.....	63

Международное право и сравнительное правоведение	68
М.А. САРСЕМБАЕВ Правовые проблемы влияния энергетики на окружающую среду в рамках ЕАЭС в свете опыта Европейского союза.....	68
К.С. МАУЛЕНОВ Международно-правовое сотрудничество Республики Казахстан в области миграционных процессов.....	77
А.А. КАШИРКИНА, А.Н. МОРОЗОВ (г. Москва) Евразийские интеграционные процессы в тренде современного международного права.....	83
Правовой мониторинг	92
Ш.Ж. ТАУКИБАЕВА Определение эффективности законодательства.....	92
Из практики законотворчества на государственном языке	95
Л.С. ТУРГАНБАЕВА Языковая политика в Казахстане.....	95
Д.М. ШЫНГЫСБАЕВА Некоторые вопросы обеспечения аутентичности текстов международных договоров.....	100
М.А. АБДРЕЕВА О проблемах совершенствования языка законодательных актов.....	104
А.М. КАСЫМОВА О проблеме системности в национальной терминологии	108
Н.А. ХАМЗИНА Некоторые вопросы законодательства на государственном языке.....	112
Зарубежный опыт	116
С. САНСЫЗБАЙҚЫЗЫ Особенности судебной системы Соединенных Штатов Америки....	116
Трибуна молодого ученого	122
Д.Ш. КУСАИНОВ Особенности первоначального этапа расследования мошенничества в сфере жилищных отношений.....	122
О.В. ЛОЗОВАЯ Законодательство Республики Казахстан в сфере защиты персональных данных: сравнительный анализ с правом Европейского Союза.....	128
Ж.А. МАМИТОВА Проблемные вопросы порядка имплементации международных договоров в уголовное законодательство Республики Казахстан.....	134
Е.А. ОМАРОВ Принцип конфиденциальности сведений, полученных в ходе исполнения международных поручений по уголовным делам.....	139
Ж.К. ЖИЕНТАЕВА Международный опыт в борьбе с коррупцией.....	144
З.Б. ОМАРХАНОВА Проблемы определения понятия «существенный вред в превышении власти или должностных полномочий».....	149
А.Т. БЕКЕН Радмиссия и Организация Объединенных Наций.....	154
Д.Ж. СМАГУЛОВА Международно-правовая ответственность за загрязнение космической окружающей среды (опыт Республики Казахстан).....	158
А.Ж. САДЫКОВ Некоторые проблемы правового регулирования предпринимательской деятельности некоммерческих организаций по законодательству Республики Казахстан....	164
Информационные сообщения	169
Информационное сообщение о круглом столе по вопросам совершенствования законодательного регулирования административных процедур, в том числе разработки проекта Закона «Об административных процедурах» (новая редакция) 3 апреля 2015 года в г. Астана	170
Максимы и афоризмы Н.А. Шайкенова	171
Юбилеи	172
К 75-летию д.ю.н., проф. М.С. Нарикбаева.....	172
К 60-летию д.ю.н., проф. К.С. Мауленова.....	174

Тұрғанбаева Ляззат Сұлтанмұратқызы,
ҚР Заңнама институты Лингвистика орталығының
НҚА және халықаралық шарттар жобаларына ғылыми
лингвистикалық сараптама секторының кіші ғылыми қызметкері,
заң ғылымдарының кандидаты

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ТІЛ САЯСАТЫ

Ұлтаралық қатынас көп ұлтты Қазақстан Республикасында ерекше көңіл аударуды қажет ететін мәселелер қатарына жатады. Қазақстанның даму, өсу, өркендеу жолындағы басым бағыттарының бірі — ұлттық келісім, ұлтаралық қарым-қатынас мәдениетінің жоғары деңгейі екені даусыз [1]. «Қазақстан Республикасындағы тіл туралы» Қазақстан Республикасының Заңында «Мемлекеттік ұйымдарда және жергілікті өзін-өзі басқару органдарында орыс тілі ресми түрде қазақ тілімен тең қолданылады» деп көрсетілген [2], орыс тілін қазақ тілімен тең қолдану себебінің бірі — Қазақстан көпұлтты мемлекет қатарына жататындығы, екіншіден — ұлтаралық қатынас тілі ретінде бұрынғы Кеңестік Одақтың мүше мемлекеттерінің тілі — орыс тілі болып

қалыптасқандықтан осы тілді қолдану жөн көрілді.

1999 жылғы Бүкіл халықтық санақ Қазақстан тұрғындарының ұлт құрамында саны жағынан бірінші орында қазақтар, екінші орында — орыстар, үшінші орында — украиндар, төртінші орында — өзбектер, бесінші орында — немістер және т.с.с. болғандығын көрсетті [1].

Республикада қазақтардан басқа 131 ұлстың өкілдері тұрады. 2013 жылы өткізілген халық санағының қорытындысы бойынша халықтың этноқұрамы келесідей болды: қазақтар - 65,2%, орыстар - 21,8%, өзбектер - 3%, украиндар - 1,8%, ұйғырлар - 1,4%, татарлар - 1,2%, немістер - 1,1%, корейлер - 0,6%, түріктер - 0,6% [3]. Төмендегі салыстырмалы кестеде елімізде тұрып жатқан ұлттардың өсу динамикасы көрсетілген.

Салыстырмалы кесте (1897—2012) [3]

Ұлт	1897	1926	1939	1959	1970	1979	1989	1999	2009	2012
қазақтар	3 392 751	3 627 612	2 327 625	2 794 966	4 161 164	5 289 349	6 534 616	7 985 039	10 096 763	10 979 511
орыстар	454 402	1 275 055	2 458 687	3 974 229	5 449 826	5 991 205	6 227 549	4 479 620	3 793 764	3 726 722
өзбектер	29 564	129 399	120 655	136 570	207 514	263 295	332 017	370 663	456 997	493 783
украиндар	79 573	860 201	658 319	762 131	930 158	897 964	896 240	547 052	333 031	313 698
ұйғырлар	55 815	62 313	35 409	59 840	120 784	147 943	185 301	210 365	224 713	228 582
татарлар	55 984	79 758	108 127	191 925	281 849	312 626	327 982	248 954	204 229	204 171
немістер	2 613	51 094	92 571	659 751	839 649	900 207	957 518	353 441	178 409	180 832
корейлер		42	96 457	74 019	78 078	91 984	103 315	99 665	100 385	103 456
түріктер		68	523	9 916	18 397	25 820	49 567	75 900	97 015	98 013
әзірбай-жандар			12 996	38 362	56 166	73 345	90 083	78 295	85 292	87 190

Салыстырмалы кесте (1897—2012) [3]

Ұлт	1897	1926	1939	1959	1970	1979	1989	1999	2009	2012
белорус-тар		25 584	31 614	107 463	197 592	181 491	182 601	111 927	66 476	63 694
дүнгендер	4 888	8 455	7 415	9 980	17 283	22 491	30 165	36 945	51 944	55 819
күрдтер			2 387	6 109	12 299	17 692	25 425	32 764	38 325	40 026
тәжіктер		7 666	11 229	8 075	7 166	19 293	25 514	25 657	36 277	37 112
поляктар	1 254	3 762	54 809	53 102	61 335	61 136	59 956	47 297	34 057	33 901
шешендер		3	2 639	130 232	34 492	38 256	49 507	31 799	31 431	31 809
қырғыз-дар					9 612	9 352	13 718	10 925	23 274	б/з
башқұрт-тар	2 528	841	3 450	8 742	21 134	32 499	41 847	23 224	17 263	17 073
ингуштар		3	322	47 867	18 356	18 337	19 914	16 893	15 120	б/з
молдаван-дар		2 855	2 992	14 844	25 711	30 256	33 098	19 458	14 245	б/з
гректер		157	1 374	55 543	39 241	49 930	46 746	12 703	8 846	б/з
мордвалар	11 911	27 244	25 334	25 499	34 129	31 424	30 036	16 147	8 013	б/з
чуваштар		2 267	6 590	11 255	22 690	22 310	22 305	11 851	7 301	б/з
еврейлер	1 651	4 499	19 240	28 048	26 954	22 762	18 492	6 743	3 485	б/з
басқалары		30 591	70 342	101 375	136 600	142 668	17 4670			б/з
барлығы		6 198 469	6 151 102	9 309 847	12 848 573	14 684 283	16 464 464	14 953 126	16 009 597	16 675 392

Көріп отырғанымыздай, Қазақстанда өте көп ұлт өкілдері жиналған, сондай-ақ қазақ халқының саны небәрі 65 % ғана құрап отыр.

Сонымен қатар қазақ тілін басқа ұлттардан гөрі, қазақтардың өздері де жетік меңгере қойған жоқ. Оның тарихи себептері де бар. Кеңестік билік кезеңінде бүкіл әлемдегі тілдерден аударылған білім көздері орыс тілінде жинақталды, сондай-ақ іс-құжаттар бүкіл Кеңес Одағы аумағында орыс тілінде жүргізілді. Сонымен қатар билік орындары орналасқан қалаларда тұратындардың көпшілігі орыс халқы болғандықтан, солармен орыс тілінде етене араласуға мәжбүр болғандықтан, қазақтың кейбір азаматтары өз тілдерін ұмыта бастады, ал солардан қалған ұрпақтар қазақи менталитетті ұмытып қана қоймай, қазақ тілінде сөйлесуге тілі де келмейді.

Осылайша, тек ауылдың тұрғындары болмаса, қазақ халқының көп бөлігі өз тілінде сөйлеуді ұмытқан «мәңгірт» елге айнала бастады.

Тек Егемендік алған жылдан бастап мемлекеттік және қоғамдық деңгейде қазақ тілін меңгеру қолға алына бастады.

«Біз барлық қазақстандықтардың бірігуіне

басты фактор болып табылатын қазақ тілінің әрі қарай дамуына барлық күш-жігерімізді жұмсауымыз керек. Сонымен бірге елімізде тұрып жатқан халық өкілдерінің барлығына өз тілдерінде еркін сөйлесуіне, білім алуына, оны дамытуға қолайлы жағдай жасауымыз керек» - деп атап өткен болатын Елбасымыз Н. Назарбаев, сонымен қатар оның пікірінше мемлекеттік тілді дамытуда астамшылыққа берілу жағдайында Украинаның тағдыры қайталануы мүмкін [4].

Әрине, көпұлтты мемлекет болғандықтан, қазақ саны али де 60 ғана пайызды құрағандықтан, қазақ тілін дамыту саясаты ештеңе жүргізілуде. Қазақ тілін дамытудың стратегиялық бағыттарының бірі - Қазақстан халқын біріктіру факторы ретінде төзімді тілдік орта құру. Мәдениет министрлігі берген ақпарат бойынша 2013 жылы Қазақстан Республикасында тілдерді қолдану мен дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын іске асырудың бірінші кезеңі аяқталды деп есептеуге болады. Осы кезең шеңберінде ең алдымен тілдерді қолдану мен дамытудың нормативтік-құқықтық және әдіснамалық базасын әрі қарай жетілдіруге бағытталған біртұтас шаралар

кешенін жүргізу қамтамасыз етілді. Атап айтқанда:

- Қазақ тілін игеру стандарттары, лексикалық минимумы, грамматикалық анықтағышы, интерактивті сынақтық тестілеу бағдарламалары, 5 деңгейлік «Тіл құрал» оқу-әдістемелік кешені басып шығарылды, олар барлық мемлекеттік органдар мен мемлекеттік тілді оқыту орталықтарына таратылды.

- Қолданыстағы www.kazakhtest.kz ресми сайты беттерінде он-лайн режимінде тестілеуден өткізу ұйымдастырылды.

- 2013 жылы «Тіл орталықтарын аккредиттеу жүйесінің әдіснамасы» жобасы бойынша тіл орталықтарын аккредиттеу әдіснамасы, сыртқы сараптама жүргізу әдістемесі, стандарттар мен критерийлер, аккредиттеуге арналған басшылық әзірленді.

- Қазақ тілінде әр түрлі әдебиетті басып шығару жалғастырылуда (классикалық көп томдық әдебиеттер, балаларға арналған оқу-танымдық жинақтар, терминологиялық сөздіктер және т.б.) және бірқатар қазақ тілін меңгеруге арналған реалисти-шоулар жүргізілді.

- Терминология саласында салалық терминологиялық топтармен жұмыстар жолға қойылды.

- Визуалды өнімді ресімдеу кезінде тіл саясаты саласындағы заңнаманы бұзғаны үшін жауапкершілікті күшейту мақсатында «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне орфографиялық және лексикалық өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының Заңына жергілікті атқарушы органдардың тиісті бақылау жүргізу құзыреті енгізілді.

- Іс жүргізуді мемлекеттік тілге кезең-кезеңмен ауыстыру шеңберінде мемлекеттік тілде іс жүргізуді мониторингілеудің автоматтандырылған жүйесінің жұмысы қамтамасыз етілді. Мемлекеттік органдардағы мемлекеттік тілдегі іс жүргізудің үлесі құжат айналымының жалпы көлемінде 84% құрайды.

Төзімді тілдік ортаны қалыптастыру мақсатында ел бойынша этномәдени бірлестіктер жанында 190 жексенбілік мектеп жұмыс істеуіне жол берілген, оларда Қазақстанда тұратын 30-ға жуық этностардың өкілдері ана тіліне оқытылады [5].

Жоғарыда аталған іс шаралардың бірі – мемлекеттік органдарда қазақ тілін үйрету жай-күйіне тоқталып өтсек. Осы жолдағы іс-шаралар қысқа мерзімді, тек сессиялық түрде өтеді, жүйелі тұрақты түрде, кезең-кезеңмен оқыту жолына қойылмаған. Белгілі бір аз кезеңде оқытылып,

сертификат берілген соң тоқтатылады. Нәтижесінде қазақ тілі курсын меңгерген адам сол қысқаша уақытта алған білімімен тоқталып қана қоймай, ұмытып та қалады. Сондықтан мұндай курстар жүйелі түрде жүргізіліп, тыңдаушы қазақ тілін толық меңгергенге дейін бірнеше жыл бойы жүргізілуі тиіс. Сондай-ақ ең бастысы басшы қызметкерлердің осы курстарға ынтасын оятып, қызығушылығын таныту керек, өйткені басшысы қызметкер қазақ тілінде дайындаған іс-құжатты түсінбесе, не осы тілде оқып түсіну оған қиын болса, шарасыздан қызметкер оны қайтадан орыс тіліне аударып әкелуге мәжбүр болады. Әрине, орыс тілінде білім алған адамдарға іс-қағаздарды қазақ тілінде тез оқып түсіну қиын, одан орыс тілінде оқып, тез шешім қабылдау оңайырақ болады, сонда да сол жалқаулығымызды жеңіп, тілімізге деген құрметпен іс-құжатты бірінші қазақ тілінде оқуға әдетке айналдырсақ, іс-құжаттарды қазақ тілінде дайындау мәселесі шешілер деп ойлаймын.

Сонымен қатар, тілді дамытудың бағыттарының бірі – терминология саласының даму жағдайына тоқталып өтсек. Заңнамалық актілерге лингвистикалық сараптама жүргізу барысында терминдердің аударылуына қатысты әр-түрлі пікір-талас туындауда. Біріншіден, шет тілінен аударылған сөздерді кейбіреулер міндетті түрде қазақшалау керек деп ойласа, біреулер сол қалпында қалдыру керек деп есептейді. Ол терминдерді аударуға тек лингвистика саласында жұмыс істейтін қызметкерлер емес, сонымен қатар сол саланың маманы да міндетті түрде қатысуы қажет. Осы тұста айтылатын мәселенің бірі - тиісті саланың мамандары өз саласына қатысты терминдік сөздіктерді шығаруға ынталы емес, оны маңызды деп де есептемейді, бұл техникалық терминдерді аудару кезінде нормативтік құжаттарды әзірлеушілерге қиындық туғызатыны сөзсіз.

Екінші бір мәселе – лингвистикалық сараптама саласы мамандарының бұрыннан қалыптасқан, әсіресе заң саласына жататын терминдердің аудармасын бірнеше рет өзгерте беруі. Бұл осы саладағы лингвистикалық тұрақсыздыққа, ал байырғыдан сол терминдерді ескіше қолдануға үйреніп қалған мамандардың, ғалымдардың студенттердің заң саласындағы сөздерді дұрыс қолдануға сенімсіздігін оятады. Ол терминдердің аудармасын өзгерткен тұлғалар «ол термин сөздікте алынған мағынаға дәл келмейді, мәні басқа» деп түсіндіруде. Алайда Ресей заңнамасында қолданылатын терминдердің мағынасын зерттесек, энциклопе-

диялық сөздіктегі мағынаға дәл келмейді, алайда ол терминдердің заң саласында байырғыдан қалыптасқан, өз мағынасы бар. Мәселен «принцип» қағида деп аударылса бұрын, қазір оны қағидат деп аударатын болған. Сондай-ақ Терминологиялық комиссия кейбір сөздердің аудармасын бекіткенмен, оны Мәжілісте басқаша, Сенатта басқаша алуы заңнамалық құжаттарды аударуда қарама-қайшылық туғызып, сол құқықтық актілерді әзірлеушілердің жұмысын қиындатуда.

Сонымен қатар тілді дамытудың бағыттарының бірі - Қазақстанда төзімдік тілді қалыптастыру тұрақты деңгейде жүзеге асып жатқанына күмән келтіре алмаймыз. 2009 жылғы деректерге сүйенсек, Елімізде қазақ және

орыс театрларымен қатар, өзбек, ұйғыр, кәріс және немістің ұлттық театры жұмыс істейді. 15 тілде газет-журнал жарыққа шығады. 8 тілде радиобағдарламалар, 11 тілде телебағдарлама беріледі [6]. 19 этностың 33 бұқаралық ақпарат құралдарының қызметін қолдап-қолпаштауға мемлекет ауқымды қаражат бөлуде, ол Қазақстанның, қазақ халқының басқа ұлт өкілдеріне деген жанашарлығын, сыйластығын білдіреді.

Қорыта келгенде, Қазақстандағы тіл саясаты бағыт-бағдары қалыптасқан, жүйеленген жолға салынған, стратегиялық жоспар бойынша дамып келе жатқан процесс, алайда қазақ тілінде сөйлесуге, іс-қағаздар жүргізуге әрбір азаматтың ынтасын, қызығушылығын ояту мәселесі шешілген жоқ.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстандағы көпұлттылық / Уикипедия — ашық энциклопедиясынан алынған мәлімет // <http://kk.wikipedia.org/wiki/>
2. «Қазақстан Республикасындағы тіл туралы» Қазақстан Республикасының Заңы. Қазақстан Республикасының 1997 жылғы 11 шілдедегі N 151 Заңы. / «Әділет» ақпараттық-құқықтық жүйесі // <http://www.adilet.gov.kz>
3. Қазақстан демографиясы / Уикипедия — ашық энциклопедиясынан алынған мәлімет // <http://kk.wikipedia.org/wiki/>
4. ҚР Президенті Н. Назарбаевтің «Хабар» телеарнасына берген сұхбаты // inform.kz
5. «Қазақстан Республикасы Мәдениет министрлігінің 2014-2018 жылдарға арналған стратегиялық жоспары туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 31 желтоқсандағы № 1551 қаулысы.
6. Қазақстандағы қазақтың саны неліктен нақтылы анықталмай отыр? / Жас Алаш № 05 (15463) 19 қаңтар, 2010 // <http://zhasalash.kz/saraptama/857.html>

Мақалада Қазақстан Республикасындағы тіл саясатының тарихына, даму жолдарына және қазіргі жай-күйіне талдау жүргізілген.

Түйін сөздер: лингвистикалық сараптама, терминдердің аудармасы, көпұлтты мемлекет.

В статье проведен анализ истории языковой политики, путей ее развития и нынешнего состояния.

Ключевые слова: лингвистическая экспертиза, перевод терминов, многонациональное государство.

The article analyzes the history of language policy, the ways of its development and current state.

Keywords: Linguistic expertise, translation of terms, multinational state.

Ляззат Сұлтанмұратқызы Тұрғанбаева,

ҚР Заңнама институты Лингвистика орталығының НҚА және халықаралық шарттар жобаларына ғылыми лингвистикалық сараптама секторының кіші ғылыми қызметкері, з.ғ.к.

Қазақстандағы тіл саясаты

Турганбаева Ляззат Султанмуратқызы,
младший научный сотрудник сектора научно-лингвистической экспертизы проектов НПА и международных договоров Центра лингвистики Института законодательства РК, к.ю.н.

Языковая политика в Казахстане

Turganbaeva Lyazzat Sultanmuratkyzy,
Junior Researcher of sector of research linguistic expertise of drafts of laws and regulations and international agreements of the Institute of Legislation of the Republic of Kazakhstan, c.j.s.

Language policy in Kazakhstan

